

Sarah Chiche (París, 1976) és escriptora, psicòloga i psicoanalista i actualment es dedica a escriure guions de cinema. Ha publicat nombrosos assajos on explora qüestions com la melancolia, el dol i l'existència, i també sobre el cinema de Michael Haneke. És autora de *L'inachevée* (2008) i *L'emprise* (2010), i amb la seva tercera novella, *Les enténébrés* (Seuil, 2019), va ser finalista del Premi Anaïs Nin i va guanyar el Premi de la Closerie des Lilas 2019. *Saturn* (2020) li va valdre la nominació al premi literari del diari *Le Monde*, al Premi Goncourt, al Goncourt des Lycéens, al Premi Fémina, al Premi Médicis i al Gran Premi de Narrativa de l'Acadèmia Francesa, i a més va guanyar els premis Roman News i Rive Gauche. És, també, la primera obra de Sarah Chiche traduïda al català.

Anna Casassas Figueras, llicenciada en dret, fa anys que es dedica exclusivament a la traducció literària del francès i l'italià al català. Ha rebut el Premi Mots Passants de la Universitat Autònoma de Barcelona per la millor traducció publicada el 2009 pel llibre, escrit originalment en francès, *Manuscrit trobat a Saragossa*, de Jan Potocki (Quaderns Crema), i l'any 2010 obté el Premi Vidal Alcover de l'Ajuntament de Tarragona pel projecte de traducció d'*El sopar de cendra*, de Giordano Bruno (Edicions de 1984, 2014). L'any 2016 obté el Premi Trajectòria atorgat per l'Associació d'Editors en Llengua Catalana, i el 2019, el Premi Nacional Joan Coromines de la Coordinadora d'Associacions per la Llengua Catalana, en reconeixement a la seva activitat en favor de la llengua i la cultura del nostre país.

Raphaëlle Leyris, *Le Monde des Livres* – «Un llibre en què cada pàgina crema amb un foc negre i que et recorda que la melancolia no es redueix només a la tristesa elegant una mica vaga que designa el llenguatge corrent, sinó que està íntimament lligada al dol i que pot ser, també, una forma terrible de depressió. És l'obra d'una escriptora sense por. El seu lirisme ombrívol, les frases inquietants, la manera de treballar els motius i com es repeteixen corren el risc de caure en la grandiloqüència, però l'eviten amb una gràcia remarcable i acaben sent sublims.»

Colombe Schneck, *Madame Figaro* – «Gràcies a una escriptura intrèpida, a unes paraules que primer s'amunteguen i després s'alenteixen, Sarah Chiche ofereix al lector la seva força viva, plena de joia.»

Alexandre Fillon, *Les Echos* – «Una saga familiar fragmentada i controlada en què les peces s'acoblen les unes amb les altres al llarg de les pàgines. Sarah Chiche escriu amb ardor, amb vigor. La intensitat de *Saturn* continua ressonant molt temps després d'haver tancat el llibre.»

Antoine Jarry, *Addict-Culture* – «Amb aquesta nova novella, que funciona com un mirall, el lector troba les seves pròpies esquerdes per afrontar millor "l'ofici de viure": fa aquesta travessia i en surt metamorfosejat.»

Muriel Fauriat, *Le Pèlerin* – «Amb *Saturn*, Sarah Chiche signa un text tràgic i magnífic sobre l'exili, el dol i la malaltia mental. Cada línia agafa el lector pel coll.»

Nicolas Julliard, Radio Télévision Suisse – «Íntim i dolorós, en unes mans menys hàbils podria haver anat a parar a la pila d'autoficcions venjatives que tant abunden en la literatura contemporània. Però Sarah Chiche, fidel a aquest pare enamorat de la cultura i d'horitzons llunyans, embasta el relat personal en una trama més ampla, que manlleva imatges eloqüents de la pintura barroca, de la novel·la gòtica i del cinema del New Hollywood.»

Sarah Chiche

Saturn

Traducció del francès d'Anna Casassas Figueras

ANTÍPODA, 64

EDICIONS DEL PERISCOPI

Títol original: *Saturne*

© Sarah Chiche i Éditions du Seuil, 2020

Primera edició: juny del 2022

© de la traducció: Anna Casassas Figueras, 2022

© del disseny de coberta: Edicions del Periscopi / Tono Cristòfol, 2022

(© de la fotografia de dona de coberta: Parad St / AdobeStock, 2022)

© de la fotografia de l'autora: Hermance Triay

© d'aquesta edició: Edicions del Periscopi SLU, 2022

Publicat per Edicions del Periscopi SLU

info@periscopi.cat

Web: www.periscopi.cat

Facebook: www.facebook.com/Periscopi

Twitter: twitter.com/Ed_Periscopi

Instagram: @edicions_del_periscopi

Impressió: Romanyà Valls, Capellades

Imprès a Catalunya – *Printed in Catalonia*

Edició a càrrec d'Aniol Rafel, Andrea Rovira i Marta Rubirola

Maquetació i disseny d'interiors: Tono Cristòfol

Correcció: Miquel Saumell Santauegènia, Òscar Lozano i Marta Vilaró

Disseny de la col·lecció: Tono Cristòfol

Aquest llibre s'ha imprès amb un paper offset cru de noranta grams i ha estat compaginat amb la tipografia Caslon Pro en cos 12.

Dipòsit legal: B 4473-2022

ISBN: 978-84-17339-93-7

Tots els drets reservats. Queda rigorosament prohibida, sense l'autorització escrita dels titulars del copyright, sota les sancions establertes per la llei, la reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol mitjà o procediment, inclosos la reprografia i el tractament informàtic, i la distribució d'exemplars mitjançant el lloguer o préstec públics.

Als vulnerables i als qui estan de dol

Pròleg

Començava la tardor. Feia dos dies que el vetllaven. Al matí del tercer dia, els ulls se'ls van omplir de tenebres. La mare estava desplomada en una cadira en un racó de la cambra. Tenia, a la falda, un mocador vermell de sang. El pare, al capçal del llit, li acariciava el front com qui bressola un nen petit. La seva dona li donava la mà. Tenia els dits blaus de fred. Les galtes, lívides. Bullia amb la seva bellesa de rossa, una mica bruta, en un vestit massa luxós. Ell jeia, inert, reclòs en ell mateix, sense cap possibilitat de parlar més enllà d'escriure en una pissarra que tenia a l'abast de la mà. Li havien posat una sonda a la tràquea, connectada a un respirador artificial; un tub li sortia del nas. De tant en tant, desplaçava els ulls del monitor en el qual es podia seguir el ritme del seu cor, el nivell d'oxigen a la sang, la tensió arterial i la temperatura, a la cara de la seva dona, tornava al monitor, tornava a la cara de la seva dona. La va mirar. La mirava.

Els ulls. Les mans. Els llavis. Els silencis. Les paraules. Les alegries. Les penes. Els records. Sentia als dits la pressió dels dits de la seva dona. Segur que va mirar aquella mà aferrada a la seva de la mateixa manera que quan ella estava a punt de l'orgasme i ell li agafava la cara entre les mans per besar-la, ella entrelaçava els dits amb els d'ell, amb el cap de costat per amagar els ulls sota la massa de cabells que li queien caragolats sobre la boca, tot d'una més lluny de l'home que l'estimava fins a cremar-se, convertida en la nit en la qual queien tots dos.

Els primers símptomes s'havien manifestat menys d'un any després de casar-se. Ella tot just acabava de parir. No s'havia mogut del seu costat. Cada dia l'havia ajudat a dutxar-se, a rentar-se les dents, a vestir-se. Cada nit havia dormit a la vora del llit, arraulida en una butaca. Havia afrontat al seu costat les febres, les suades nocturnes, els malsons dels quals es despertava tremolant als seus braços, l'anèmia, els mareigs, els problemes de coagulació, la quimioteràpia, les injeccions, les extraccions de sang, els hematomes que envaeixen els braços i obliguen a punxar les mans, el coll o els peus, quan les venes s'escapen sota la pell, desapareixen i finalment es necrosen. Hi havia hagut les visites a l'hematòleg, l'espera dels resultats, les esperances de remissió, les falses alegries, la recaiguda.

Va passejar el polze per l'interior del canell de la seva dona.

Es faria vella sense ell. Ell volia que es fes vella. Aquella cara a l'ombra de la qual hauria volgut veure

com la criatura es feia gran, aquella cara de bellesa infernal, que ell havia fet riure, ella que no reia mai, que ell havia filmat, retratat, estimat, acariciat, acabaria pansint-se. Al mateix temps, no es faria mai vella. Ni s'arrugaria, conservaria els ulls de faune, el somriure de fera que, en el mateix instant de veure-la, l'havia embruixat, a ell, i a d'altres, i que encara n'embruixaria més, ho sabia, perquè ella no tenia memòria, no tenia història. Aquest pensament potser li va fer pujar un sentiment de profunda compassió, no pas per ell mateix, com quan ens adonem que amb el que som no n'hi haurà mai prou i que en el fons sabem molt poca cosa de l'ésser amb qui dormim, sinó per ella, perquè ella tampoc no es coneixia. Es va ofegar.

La seva mare es va aixecar d'un bot i s'hi va acostar. Els cabells, que feia dies que no s'havia pentinat, se li enganxaven al clatell en una massa esponjosa. Tenia la cara desfeta de no dormir. Els ulls li queien sobre les galtes. Deixava darrere seu una olor d'espígol i suor. Ells ulls de la seva dona van adquirir un esclat de vidre fred. Es va apartar del llit, amb un moviment quasi simètric, arrufant el nas. La mare, a qui no se li havia escapat res, la va ignorar i es va posar a parlar. Durant una bona estona va parlar sense interrompre's, però ningú no hauria sabut dir exactament de què. Normalment, aquests llargs monòlegs entretallats de gemecs a ell li eren insuportables; aquesta vegada, va acabar trobant-la d'un còmic entenedridor. Es debatia, com un animalet caigut en una trampa,

en el sac negre d'una angoixa de la qual no havia pogut treure-la mai ningú, però que ara, a ell, ja no l'afectava. Mirava la pell lletosa i les pigues als braços de la mare, que encara li va dir alguna cosa més, però ell ja no l'escoltava. Estava perdut en la contemplació de l'arruga que travessava la galta del pare i en la qual, fins aleshores, no s'havia fixat mai. Va observar la pallidesa grisenca que li havia envaït la pell olivàcia, els ulls envoltats de negre. El convenciment que la causa de l'envelliment precipitat dels seus pares era ell, que el forat negre que el xuclava també els xuclava a ells, se li va fer insuportable. Ja era hora que els deslliurés d'ell.

Va arribar una infermera vestida de verd. Va abaixar les cortines. De guàrdia. Cara de cansada. Acabava d'estirar-se per descansar una mica quan li havien trucat. Li havien dit que es tractava d'un ingrés una mica especial i que la família es podria quedar un cop passat l'horari de visites. Sempre és més fàcil ocupar-se dels malalts si se'ls coneix una mica: encara que sàpigues que potser no els podràs salvar, el record del que van ser i del compromís ferm d'ocupar-se'n fins al final de vegades ajuda a salvar-ne d'altres. La infermera, doncs, havia demanat explicacions. Havien acabat per dir-li qui eren.

Ho havien perdut tot. Ho havien tornat a guanyar, multiplicat per cent. Ell, el pare, havia treballat sense descans, es deia que no dormia mai. Havia aplegat una fortuna immensa. Clíniques, innombrables residències i un castell. Tenien cuiners, criats

i jardiniers, una flota de cotxes. No s'havien privat de res, però havien estat generosos ajudant els seus empleats més modestos (fora que es tractés de prodigalitat vanitosa o compassiva, paternalista). En tot cas, donaven feina i fins i tot casa a centenars de persones. Havien format dotzenes de cirurgians, metges residents, anestesistes, reanimadors i radiòlegs. Junts havien viscut diverses revolucions: els primers antibiòtics, els primers trasplantaments cardíacs, les primeres laparoscòpies. Havien curat, a Algèria i a França, desenes de milers de pacients. Però quan la infermera es va acostar al pare del jove del llit, per saludar-lo en veu baixa, no va reconèixer l'home que els diaris anomenaven «el príncep de les clíniques». Només va veure un home vell que estava perdent el fill.

Leucèmia.

Ingressat a urgències a conseqüència d'un desmai al lavabo, just quan tothom es pensava que ja es trobava millor. Com que havia recuperat forces, havia volgut rentar-se tot sol. Havia perdut el coneixement. Havia picat amb el cap al cantell de la banyera. A conseqüència del cop, havia vomitat. L'havien trobat amb la cara a l'aigua, el nas ensangonat. El contingut de l'estómac li havia inundat la tràquea i els bronquis. L'havien intubat. Havien aspirat tot el que li obstruïa les vies aèries. L'havien connectat a un respirador artificial. Li havien fet una perfusió. Havia obert els ulls.

El seu germà va entrar amb pas ràpid. Va veure com la mare se li tirava als braços, com la seva dona

s'afanyava a arreglar-se els cabells. Se li va acostar i li va preguntar si volia que li posés els coixins de sota el cap més amunt, o que posés més bé els que li aguantaven els braços. Ho va repetir unes quantes vegades: Vols que t'arreglem els coixins? Els primers mesos d'hospitalització, només de veure el seu germà la ràbia ja l'ofegava. El va observar amb mirada pàl·lida i amarga mentre l'altre es desfeia de l'abraçada materna. Però, curiosament, aquesta vegada li van tornar els millors moments. El va trasbalsar una sensació aguda: tot el que realment havia valgut la pena de viure junts estava estotjat en els seus anys d'infantesa. Li va tornar el mal al pulmó. Va girar els ulls. Tots es van posar a cridar espantats.

Va aparèixer corrents una segona infermera, seguida per una auxiliar. El van posar de costat. Van agrupar tan delicadament com van poder els tubs que l'unien a les màquines i a la perfusió. El pols se li va accelerar. El respirador artificial es va embalar. Li van aguantar el cos quiet, amb una mà al tòrax, l'altra a les cuixes. Li van netejar les orelles, el voltant dels ulls, li van passar una tovallola pel tors, pel penis, entre les natges, van llençar la tovallola i en van agafar una altra. Li van rentar l'esquena. Les infermeres, amb les seves bates verdes, suraven com espectres. Darrere de la mascareta, li somreien amb els ulls mig aclucats. Va mirar com les gotes translúcides de la perfusió que li entrava per l'avantbraç esquerre queien d'una en una a la bossa de plàstic. La llum es va fer més viva, més forta. Els últims dies de la vida, el més vell és torna el

més jove. Dormim com nadons. Els primers mesos, l'estat de torpor en el qual el feien caure tan aviat la progressió de la malaltia com els tractaments l'aterria. Més endavant va ser un alleujament que esperava com qui espera, al cap del dia, al llit de la infantesa, un conte, sempre el mateix, llegit per una mare que no fallarà mai. Es va adormir.

Ja havia passat l'hora. El llit, les màquines i les seves siluetes nedaven en una claror blavosa. La porta de l'habitació 16, oberta, donava a un passadís que feia olor d'antisèptics i de sabó. A banda i banda hi havia més habitacions, d'on sortia el ronc dels respiradors artificials, l'alarma automàtica d'una perfusió o d'un monitor, plors. Sovint hi ha poques habitacions als serveis de reanimació, i aquest, situat a la planta baixa d'un edifici al costat d'una autopista, en tenia divuit, en les quals les famílies vetllaven els seus parents, mentre altres pacients s'apagaven o tornaven d'entre els morts en la solitud.

Ell va dormir una part del dia, fins al vespre. Es va despertar en un estat de pau singular. Havien encès els fluorescents. Dues infermeres diferents feinejaven al seu voltant. No les havia vist mai. Va entendre, confusament, que havia passat força estona. Eren les sis. Quan encara era molt jove, i es passava a l'hora d'hivern, era el moment del dia que li agradava més. La nit penetrava sobtadament en el dia. Anava, sempre tot sol, a la sala hispanomoresca del cafè de la mesquita de París, a beure un te ben calent, o bé caminava fins als molls per remenar llibres antics,

de botànica o d'anatomia, o làmines il·lustrades. No li feien por ni la solitud ni el silenci. Sovint era així com se sentia més feliç.

El pare se li va acostar, el va mirar als ulls. Li va xiuxiuejar unes paraules a cau d'orella. Després de dos ajornaments provocats per revisions d'última hora, la sonda *Voyager 1* s'havia enlairat per anar a trobar la seva bessona, la *Voyager 2*, que ja era a l'espai des de feia unes quantes setmanes. Aquesta notícia el va alegrar molt. Sempre havia preferit els misteris de les estrelles, el cinema i els llibres antics a l'ambició. I l'Ève, la seva dona. No veuria mai les imatges de Saturn ni dels altres gegants gasosos. Potser es va representar tots els anys que la seva família encara suraria per l'immens oceà subglacial amb el seu bon dret de ser el que eren, tot i que potser no hi ha res, cap Déu, cap sentit, que pugui justificar que el bé consisteix a comportar-se així o aixà, ni tan sols que hi hagi cap mena de bé, ni tan sols que sigui pertinent lluitar per continuar existint.

El van vetllar una última nit. Després va venir el matí. La cara austera i trista que feien tots, els esforços desesperats per contenir el desesper, li van fer una certa pena, que es va acabar tornant indiferència. Perquè sabia què s'amagava al darrere. Era l'orgull, el desig maquillat de desgana, el gaudi que hi havia, en la desmesura total, a simular la vida. Era la gran riquesa, la riquesa immensa, espantosa, menyspreable, a pesar dels excessos més violents, les despeses més forassenyades, que resistia, no com a força aventurera

i alegre, sinó com a sacietat de tot, tedi i mal de viure. Era la melangia enganxifosa de les festes renovades un cop i un altre sens fi per continuar celebrant un món que ja no existia, el món que els havia modelat i elevat a un Olimp neogòtic de pacotilla, i després havia acabat de moldre'ls els ossos i de precipitar-los tots junts a l'abisme de les contradiccions abjectes i dels mals pensaments on ja es podrien i on continuarien podrint-se, fins i tot després de desaparèixer, per culpa dels diners, dels rius, de les piles de diners, que finalment no havien ni comprat l'amor, ni l'havien pogut curar a ell, i que havien acabat per fer-los tornar bojós, condemnant-los a l'extraordinari al mateix temps que a l'estretor de les hipocresies mediocres, a l'arrogància i a les mentides sense grandesa, és a dir a l'infern.

Va pensar en el vertigen que els havia provocat la brusca acceleració del funcionament del món, l'horror de la guerra, Algèria, la seva Algèria, el drama d'un exili de desfeta i de pànic a causa d'una independència en favor de la qual ell mateix havia secretament militat, tot de coses a les quals ells s'havien oposat tant amb el seu coratge, el seu sentit de l'honor i de la glòria com amb el menyspreu dels qui es creuen immortals. Potser s'havia avergonyit d'ells, havia sentit vergonya per ells, vergonya de ser de la mateixa família. Potser també va recordar les mentides que havia dit, per covardia, per necessitat de fer-se estimar, per amor pel joc, per amor per les dones, per amor per la dona que havia eclipsat la resta, fins i tot

el bacarà, el pòquer i la contemplació de les estrelles. Aleshores la seva indiferència es va ensorrar, el va envair la compassió.

No havia demanat per tornar a veure la seva filla una última vegada. Tothom havia trobat que allò no era un espectacle per a una nena de quinze mesos. De manera que jo esperava que tornés a casa. Amb l'índex va indicar que volia escriure alguna cosa. Va intentar agafar la pissarra de la tauleta de nit. Va caure a terra. La van recollir. L'hi van donar. Amb mà lenta, va escriure amb el retolador: «La meva dona, la meva nena». Va allargar la pissarra al seu germà. Es van mirar. Els ulls li somreien. Tots van callar. Anys després, tothom parlaria encara de la dolçor terrible del seu últim somris, en aquell moment. Va tancar els ulls.

La porta de la meva habitació va petar de cop. La mainadera explicaria amb veu monòtona que havia mirat al seu voltant, però que no hi havia ningú, tret de mi, asseguda enmig dels meus cubs, en aquella habitació la porta de la qual s'havia obert de bat a bat tota sola i tot seguit s'havia tancat, amb una violència inaudita, sobrenatural, encara que, al passadís, hi hagués una finestra entreoberta i que, a pesar del sol esplèndid que feia aquell dia, segur que era el vent.

En el mateix moment, a l'habitació 16 de l'hospital, els dits de les mans i dels peus del malalt van quedar encarcerats. Les ungles li van agafar un to de

vari. Les temples i les galtes se li van xuclar com qui es rebrega. Els ulls se li van fer immensos, agònics, desorbitats.

Més tard em van dir que se n'havia anat sense patir. Em van dir que és el que volia. Em van dir que estava content. Quan vaig trobar la força de demanar detalls, em van acabar dient que més o menys havia anat així: lluitava per respirar. Es va ofegar. S'ofegava. Era un soroll espantós.

Sense més defenses, la meva mare va xisclar. La van fer sortir. La seva, de mare, no era sinó un mar de llàgrimes. Li estrenyia la mà entre les seves i balbucejava pobres paraules de nena espantada. El cor se li va aturar a migdia. Acabava de fer trenta-quatre anys. Va morir als braços del seu pare, que també va morir, tres anys més tard, de pena. Tots tenien l'esperança que no seria sinó un malson, però en realitat tot això no ho és cap, de somni, tot això és igual per a tothom, tot això no és gaire res, tot això no és sinó la vida i, al final, la mort. Li van tancar la boca després dels ulls. El van despullar. El van rentar. Després van portar el seu cos a casa. El van tapar i van tapar tots els miralls i tots els retrats amb un llençol blanc. Em van mantenir apartada de la cambra funerària.

Van estripar-me la camisa de dormir a l'altura del cor.

Però ningú no em va dir que el meu pare era mort.

Em van enviar a Normandia. L'endemà, el van enterrar.

La seva mare no es va veure amb cor d'anar al cementiri. Va estar mesos al llit. Quan van obrir el panteó per baixar-hi el taüt del meu pare, la meua mare s'hi va voler tirar. Estaven destrossats. El dolor que sentien tots d'haver-lo perdut va ser tot el que en quedava.

Però, per a mi, no havia canviat res. Ell encara hi era, havia desaparegut.